

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Голова приймальної комісії
Ректор Вищого державного
навчального закладу України
“Буковинський державний
медичний університет»

проф. Т.М. Бойчук

30 березня 2017 року

ПРОГРАМА З БІОЛОГІЇ
для вступників до Вищого державного навчального закладу України
“Буковинський державний медичний університет», які користуються
особливими умовами прийому в 2017 році

Вступ

Знати основні ознаки живого, рівні організації життя та їх структуру.
Оцінювати значення біологічних знань в житті людини і суспільства.
Розрізняти рівні організації життя

1. Молекулярний рівень організації життя

1.1. Елементний склад організмів

Знати органогенні елементи та мікроелементи. Оцінювати роль органогенних елементів в побудові молекул білків, нуклеїнових кислот, вуглеводів, ліпідів.
Застосовувати знання про надлишок або нестачу хімічних елементів (I, F, Fe, Ca, K) для попередження захворювань людини.

1.2. Неорганічні сполуки в організмах

Характеризувати біологічну роль води, кисню, йонів Na^+ , K^+ , Cl^- , Ca^{2+} , Mg^{2+} , PO_4^{3-} .
Встановлювати взаємозв'язок між фізико-хімічними властивостями та біологічною роллю води.

1.3. Органічні сполуки в організмах

Визначати межі застосування ферментів в господарській діяльності людини.
Знати функції органічних сполук (ліпідів, вуглеводів, білків, нуклеїнових кислот, АТФ) та особливості просторової організації білків, нуклеїнових кислот, полісахаридів (крохмаль, целюлоза).
Визначати роль хімічних зв'язків в структурній організації макромолекул.
Порівнювати ДНК і РНК за складом і рівнями структурної організації.
Розв'язувати елементарні вправи з молекулярної біології: визначати молекулярну масу речовини за масою одного з її компонентів, довжину молекули нуклеїнової кислоти, її склад; моделювати процеси реплікації.
Оцінювати значення біологічно активних речовин у забезпеченні процесів життєдіяльності організмів.

2. Клітинний рівень організації життя

2.1. Організація клітин

Знати основні положення клітинної теорії
Розпізнавати механізми транспортування речовин через мембрани.
Порівнювати будову і функції поверхневого апарату клітин тварин, рослин, грибів, бактерій.
Оцінювати роль мембран в клітинній взаємодії
Характеризувати будову і функції компонентів клітини.
Встановлювати зв'язок між будовою й функціями компонентів клітини.
Розпізнавати клітини та їх компоненти на схематичних малюнках та мікрофотографіях.

Пояснювати: роль ядра у збереженні, передачі та реалізації спадкової інформації; значення стабільності каріотипу для існування виду.
Знати особливості організації клітин еукаріотів; особливості організації клітин прокариотів (поверхневий апарат, нуклеоїд, плазмід, рибосоми, джгутики, пілі).
Порівнювати прокариотичні й еукаріотичні клітини.
Визначати причини відмінностей у будові клітин прокариотів та еукаріотів (рослин, тварин, грибів).

2.2. Поділ клітин

Пояснювати сутність і біологічне значення мітозу, мейозу, кросинговеру.
Порівнювати мітотичний й мейотичний поділи клітини.
Розпізнавати (на схемах або схематичних малюнках) клітину на різних фазах мітотичного поділу.
Аналізувати етапи клітинного циклу; фази мітозу й мейозу.

2.3. Обмін речовин та перетворення енергії

Розпізнавати автотрофні (фото- і хемо-) й гетеротрофні організми.
Пояснювати сутність і значення: асиміляції і дисиміляції; біосинтезу білків і нуклеїнових кислот; гліколізу; бродіння; аеробного дихання; фотосинтезу; вплив умов довкілля на інтенсивність процесу фотосинтезу; роль АТФ в енергетичному обміні; роль ферментів у забезпеченні процесів обміну речовин.
Записувати сумарні рівняння процесів фотосинтезу та дихання.
Порівнювати фотосинтез у про- і еукаріотів, дихання і гліколіз, транскрипцію і реплікацію.
Аналізувати процес фотосинтезу, етапи енергетичного та пластичного обміну.
Моделювати процеси трансляції, транскрипції.
Користуватися таблицею «Генетичний код».

3. Неклітинні форми життя

3.1. Віруси, пріони, віроїди

Знати особливості будови вірусів; механізми проникнення вірусів в клітини людини, тварин, рослин, бактерій; захворювання людини, які спричиняють віруси (поліомієліт, грип, СНІД, гепатити, енцефаліт, кір, паротит, ГРВІ) та пріони (губчаста енцефалопатія); шляхи зараження вірусами та пріонами.
Оцінювати вплив вірусів на організм хазяїна; роль вірусів в природі й житті людини; перспективи застосування вірусів у біотехнологіях.
Розпізнавати на малюнках і схемах віруси (бактеріофаги; віруси тютюнової мозаїки, грипу, імунодефіциту людини).
Застосовувати знання про особливості вірусів та пріонів для профілактики вірусних та пріонних захворювань.
Порівнювати властивості вірусів, віроїдів і проїнів.

4. Організмний рівень організації життя

4.1. Бактерії

Знати приклади захворювань людини, які спричиняють бактерії (ангіна, дифтерія, туберкульоз, холера, тиф, скарлатина, ботулізм, сальмонельоз).
Розпізнавати бактерії, ціанобактерії на схемах, малюнках, мікрофотографіях.
Виділяти істотні ознаки бактерій, ціанобактерій.
Порівнювати будову та життєдіяльність бактерій та ціанобактерій.
Визначати взаємозв'язки прокариотів з іншими організмами.
Оцінювати роль прокариотичних організмів у природі та житті людини; можливості застосування бактерій у біотехнологіях.
Використовувати знання про особливості бактерій для профілактики бактеріальних захворювань.

4.2. Рослини

Виділяти істотні ознаки царства Рослини;
Знати основні одиниці класифікації Рослин (відділ, клас, родина, рід, вид).
Розпізнавати за ознаками зовнішньої будови життєві форми рослин.
Оцінювати роль рослин у природі та значення в житті людини.

4.2.1. Будова рослинного організму

Розпізнавати на схемах та малюнках: тканини, органи рослин.
Порівнювати вищі та нижчі рослини за організацією тіла.
Аналізувати особливості будови рослин як результат пристосування їх до життя на суходолі; принципи організації багатоклітинних рослин.

Розпізнавати на схемах та малюнках: види коренів, типи кореневих систем, видозміни коренів, зони кореня, елементи внутрішньої будови кореня на поперечному зрізі.

Порівнювати мичкувату та стрижневу кореневі системи.

Визначати взаємозв'язок між будовою та функціями кореня.

Розпізнавати на схемах та малюнках елементи пагона; типи галуження пагона; видозміни пагона.

Визначати біологічне значення видозмін пагона.

Розпізнавати на схемах та малюнках особливості внутрішньої будови стебла.

Встановлювати взаємозв'язок між внутрішньою будовою та функціями стебла.

Розпізнавати на схемах та малюнках елементи зовнішньої та внутрішньої будови листка, типи жилкування та листкорозміщення; прості та складні листки.

Встановлювати взаємозв'язок між внутрішньою будовою та функціями листка

Визначати біологічне значення видозмін листка, листопада.

Розпізнавати на схемах та малюнках елементи будови бруньки; типи бруньок.

Порівнювати генеративну і вегетативну бруньки за будовою і функцією.

Оцінювати біологічне значення бруньок.

Розпізнавати на схемах та малюнках елементи будови квітки; типи суцвіть.

Розрізняти двостатеві, одностатеві й нестатеві квітки; однодомні та дводомні рослини; квітки з простою та подвійною оцвітиною; прості та складні суцвіття.

Встановлювати взаємозв'язок між будовою та функціями частин квітки.

Визначати спосіб запилення за будовою квітки

Знати особливості будови: насінини однодольних та дводольних рослин; різних типів плодів.

Розрізняти сухі (розкриті й нерозкриті) та соковиті; однонасінні та багатонасінні плоди.

Розпізнавати на схемах та малюнках типи плодів. *Визначати* спосіб поширення плодів за їх будовою.

Оцінювати значення періоду спокою насінини.

4.2.2. Процеси життєдіяльності, розмноження та розвиток рослин

Знати особливості мінерального живлення рослин; фотосинтезу; дихання; транспірації; запліднення у вищих спорових і покритонасінних рослин; росту; переміщення речовин по рослині.

Розрізняти рухи рослин (тропізми, настії, нутації); форми розмноження рослин; способи вегетативного розмноження (живцювання, щеплення, відводками, кореневими паростками, видозміненими пагонами); висхідну та низхідну течію речовин у рослин.

Визначати закономірності процесів життєдіяльності рослин; особливості пристосувань рослин до наземного, водного та паразитичного способу життя.

Пояснювати значення подвійного запліднення у покритонасінних рослин; біологічне значення вегетативного розмноження, запилення, фотосинтезу, дихання, транспірації.

Оцінювати вплив добрив на ріст і розвиток рослин; роль фітогормонів (ауксинів, цитокинінів, гиббереллінів, абсцизової кислоти) у регуляції життєвих функцій багатоклітинних рослин.

4.2.3. Різноманітність рослин

Знати істотні ознаки рослин наведених таксонів; органи розмноження вищих спорових рослин (спорангії, гаметангії: антеридії, архегонії).

Визначати особливості будови та процесів життєдіяльності водоростей, вищих спорових рослин, голонасінних та покритонасінних рослин; особливості будови рослин класів Однодольні та Дводольні, родин Капустяні (Хрестоцвіті), Розові, Бобові, Пасльонові, Айстрові (Складноцвіті), Лілійні, Цибулеві, Злакові; причини, що зумовлюють панування покритонасінних рослин у сучасній флорі та поширення рослин різних таксонів на земній кулі.

Розпізнавати на малюнках та схемах представників різних відділів рослин.

Розрізняти: представників різних систематичних груп (відділів, родин, класів покритонасінних з числа наведених) рослин за ознаками зовнішньої будови.

Пояснювати необхідність створення природоохоронних територій.

Порівнювати рослини різних систематичних груп.

Оцінювати значення рослин у природі та житті людини.

4.3. Гриби. Лишайники

Знати особливості будови живлення, росту та розмноження грибів і лишайників.

Розпізнавати на малюнках і схемах основні групи грибів і лишайників.

Розрізняти шапкові та пластинчасті гриби; накипні, листуваті та куцисті лишайники.

Визначати взаємозв'язки грибів і вищих рослин; причини, що зумовлюють витривалість лишайників.

Порівнювати принципи організації, особливості будови та процеси життєдіяльності грибів і рослин.

4.4. Тварини

Знати істотні ознаки царства Тварини; основні одиниці класифікації тварин (тип, клас, ряд, родина, рід, вид).

Оцінювати роль тварин у екосистемах.

Порівнювати особливості будови і процесів життєдіяльності тварин, рослин та грибів.

4.4.1. Будова і життєдіяльність тварин

Знати способи живлення, дихання тварин; види руху тварин; реакцію тварин на подразнення; особливості поведінки (умовні, безумовні рефлекси та інстинкти).

Розрізняти типи симетрії тіла тварин; покриття тіла тварин; опорний апарат та види руху тварин; порожнини тіла; системи органів; типи розвитку тварин; форми поведінки (вроджену й набуту).

Оцінювати значення прямого та непрямого розвитку тварин.

Порівнювати особливості організації одноклітинних та багатоклітинних тварин; тканин тварин і рослин; регуляцію функцій організму рослин і тварин.

4.4.2. Різноманітність тварин

Розпізнавати на малюнках та схемах тварин наведених таксонів.

Знати особливості зовнішньої і внутрішньої будови представників наведених таксонів; шляхи зараження людини паразитичними тваринами;

Визначати риси пристосування тварин до умов існування; взаємозв'язки тварин між собою та з іншими організмами.

Пояснювати закономірності поширення видів тварин у природі; значення поведінкових реакцій тварин.

Вирізняти характерні ознаки тварин наведених таксонів.

Порівнювати особливості будови тварин різних систематичних груп.

Визначати за ознаками будови представників наведених таксонів, риси ускладнення в будові тварин різних таксонів, причини поширення тварин різних таксонів на земній кулі.

Аналізувати зміни в будові, в процесі життєдіяльності тварин, що виникли в результаті пристосування їх до середовища існування.

4.5. Людина

Знати особливості будови залоз зовнішньої, внутрішньої і змішаної секреції; гормонів ендокринних залоз; травних залоз, травних соків та їх ферментів; вітамінів; безумовних і умовних рефлексів; навичок, звичок, емоцій; біоритмів людини.

Розпізнавати на малюнках і схемах тканини, окремі органи і системи органів людини.

Характеризувати типи тканин; внутрішнє середовище організму людини; принципи роботи нервової і ендокринної системи; механізми роботи серця, руху крові по судинах; механізми скорочення м'язів, дихальних рухів; захисні реакції організму (імунні, алергічні, зсідання крові, стрес, підтримання температури тіла тощо); процеси травлення, всмоктування, газообміну в клітинах і тканинах, утворення сечі, терморегуляції; роль вітамінів, бактеріальної флори шлунково-кишкового тракту в життєдіяльності людини; фізіологічну природу сну.

Пояснювати роль складових внутрішнього середовища організму людини та функціональних систем; сутність і значення нервово-гуморальної регуляції; механізми нервово-гуморальної регуляції процесів травлення, дихання, кровообігу, терморегуляції, виділення, опори і руху, обміну речовин й енергії; значення сигнальних систем у сприйнятті навколишнього середовища; біологічне значення сну. *Порівнювати* будову скелету людини і тварин; нервову і гуморальну регуляцію функцій; механізми безумовні і умовні рефлекси; роботу першої та другої сигнальної системи; типи темпераменту.

Визначати фізіологічні причини стомлення м'язів; причини і наслідки гіподинамії; причини гіпертонії й гіпотонії; причини захворювань, що ведуть до порушення функцій і складу крові; захворювань ендокринних залоз, органів кровообігу, дихання, травлення, виділення, опорно-рухового апарату, порушень зору і слуху; чинники, що впливають на формування особистості значення рухової активності; фізіологічні основи раціонального харчування; правила гігієни; шкідливий вплив алкоголю, наркотиків, токсинів та тютюнокуріння на організм людини.

Встановлювати взаємозв'язок між будовою та функціями органів, систем органів; зв'язок між основними властивостями нервової системи і темпераменту.

Оцінювати роль систем органів в обміні речовин, забезпеченні гомеостазу і механізмів його підтримання.

4.6. Розмноження організмів

Пояснювати сутність і біологічне значення статевого і нестатевого розмноження, партеногенезу, поліембріонії, запліднення.

Розрізняти способи розмноження; форми запліднення; способи вегетативного розмноження рослин і тварин.

Порівнювати статеве і нестатеве розмноження; будову чоловічих і жіночих гамет.

Аналізувати етапи формування статевих клітин.

Характеризувати відмінності в будові і процесах формування чоловічих і жіночих гамет.

4.7. Індивідуальний розвиток організмів

Характеризувати етапи ембріонального розвитку у тварин (дробіння, утворення морули, бластули, гастрюли, диференціація клітин, гістогенез, органогенез, явище ембріональної індукції); механізми росту, статевого дозрівання людини.

Пояснювати сутність і біологічне значення: чергування поколінь у життєвому циклі організмів; прямого і непрямого розвитку тварин

Класифікувати типи росту організмів різних Царств.

Аналізувати періоди онтогенезу у рослин і тварин; основні життєві цикли у рослин і тварин (на прикладі представників наведених вище таксонів); причини сезонних змін у житті рослин і тварин.

Порівнювати прямий та непрямий розвиток багатоклітинних тварин; життєві цикли рослин; можливості і механізми регенерації організму у рослин і тварин.

Оцінювати результати дії чинників зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на онтогенез людини; можливості корекції вад розвитку людини.

4.8. Спадковість і мінливість

Знати основні методи генетичних досліджень; структуру гена; основні поняття генетики.

Розпізнавати алельні і неалельні гени; гомозиготи і гетерозиготи; домінуючий і рецесивний стани ознак, типи взаємодії генів.

4.8.1. Закономірності спадковості

Пояснювати цитологічні основи законів спадковості Г. Менделя; принципи взаємодії алельних і неалельних генів; вплив летальних алелей; механізми визначення статі; значення зчепленого (у тому числі зі статтю) успадкування; множинну дію генів; основні закономірності функціонування генів у прокаріотів та еукаріотів; біологічне значення цитоплазматичної спадковості.

Визначати причини відхилень при розщепленні від типових кількісних співвідношень, встановлених Г. Менделем.

Порівнювати гомозиготи і гетерозиготи; генотип і фенотип; геноми різних груп організмів (прокаріот, еукаріот, вірусів).

Аналізувати основні положення хромосомної теорії; схеми моногібридного і дигібридного схрещування; родоводи; спадкові ознаки родини.

Складати схеми моногібридного і дигібридного схрещування.

Розв'язувати генетичні задачі моногібридне і дигібридне схрещування, взаємодію алельних генів: повне і неповне домінування, кодомінування, зчеплене зі статтю успадкування.

Обґрунтовувати цілісність генотипу; роль спадковості в еволюції організмів; значення вивчення законів спадковості для практичної діяльності людства

4.8.2. Закономірності мінливості

Розпізнавати спадкову і неспадкову мінливість; види спадкової мінливості; типи мутацій.

Пояснювати роль взаємодії генотипу та умов довкілля у формуванні фенотипу; адаптивний характер модифікаційних змін; значення комбінативної мінливості; роль мутагенних чинників.

Характеризувати закономірності комбінативної та мутаційної мінливості; властивості мутацій.

Визначати причини модифікаційної мінливості; джерела комбінативної мінливості; причини виникнення мутацій.

Порівнювати мутаційну і модифікаційну мінливість.

Аналізувати варіаційний ряд і варіаційну криву.

Обґрунтовувати значення мутацій у природі та житті людини; заходи захисту організму від впливу мутагенних чинників; роль мутацій в еволюції організмів; значення закону гомологічних рядів спадкової мінливості.

4.9. Селекція

Розрізняти форми штучного добору; системи схрещувань організмів.

Характеризувати особливості селекції рослин, тварин, мікроорганізмів; напрямки досліджень та сучасні досягнення біотехнологій; принципи створення та застосування генетично модифікованих і химерних організмів.

Порівнювати класичні та новітні методи біотехнологій.

Пояснювати значення законів генетики для селекції, біологічне значення явища гетерозису; значення поліплоїдії в селекції рослин; роль досягнень сучасних біотехнологій у житті та господарській діяльності людини.

Визначати генетичні наслідки різних систем схрещувань організмів; причини гетерозису; способи подолання стерильності міжвидових гібридів; наслідки застосування сучасних біотехнологій.

5. Надорганізмові рівні організації життя

5.1. Екологічні фактори

Знати екологічні фактори; біологічні ритми.

Класифікувати екологічні фактори; форми біотичних зв'язків; адаптивні біологічні ритми організмів.

Пояснювати роль обмежуючого фактора у поширенні організмів; залежність змін інтенсивності дії екологічних факторів від особливостей середовища існування; біологічне значення біологічних ритмів, фотоперіодизму.

Аналізувати дію екологічних факторів на організми, їх вплив на динаміку і коливання чисельності популяції.

Встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між явищами і процесами у живій природі; причини та значення біологічних ритмів.

5.2. Середовище існування

Знати пристосованість організмів до умов життя; подібності в пристосуванні різних видів до однакових умов існування; особливості основних середовищ існування.

Порівнювати умови різних середовищ існування.

Пояснювати шляхи пристосування організмів до середовищ існування.

5.3. Популяційно-видовий рівень організації життя

Визначати фактори, які впливають на чисельність і густоту популяції.

Характеризувати критерії виду; показники, що характеризують популяцію (чисельність, густота, біомаса, народжуваність, смертність, приріст); структуру виду і популяції.

Пояснювати значення популяційних хвиль; потребу охорони генофонду популяцій.

5.4. Екосистеми

Встановлювати взаємозв'язки між популяціями в екосистемах; зміни угруповань в одному місцезнаходженні.

Визначати організми, що є продуцентами, консументами, редуцентами.

Класифікувати різні екосистеми; типи ланцюгів живлення; види екологічних пірамід.

Пояснювати зв'язки між організмами у екосистемах; вплив екологічних факторів на зміни в екосистемах; механізми саморегуляції популяцій та екосистем; особливості функціонування агроценозів, шляхи підвищення їх продуктивності.

Визначати причини змін екосистем.

Порівнювати природні і штучні екосистеми.

Обґрунтовувати потребу охорони генофонду популяцій; роль організмів продуцентів, консументів, редуцентів і людини в штучних і природних екосистемах.

Розв'язувати задачі з екології (структура, продуктивність і стійкість різних екосистем).

5.5. Біосфера

Знати структуру надорганізмного рівня життя; ролі живих організмів у перетворенні оболонок Землі (створенні осадових порід, ґрунтоутворенні, підтриманні сталості газового складу атмосфери).

Визначати межі біосфери.

Характеризувати властивості і функції живої речовини біосфери; форми забруднення навколишнього середовища.

Розкривати взаємозв'язки складових надорганізмних рівнів організації життя.

Обґрунтовувати шляхи подолання екологічної кризи (необхідність раціонального природокористування, розвитку альтернативних джерел енергії; необхідність збереження біорізноманіття).

5.6. Охорона видового різноманіття

Знати природоохоронні території; форми міжнародного співробітництва у галузі охорони природи.

Класифікувати види, занесені до Червоної книги, залежно від стану їх популяцій та ступеня загрози зникнення; природоохоронні території.

Пояснювати роль природоохоронних територій у збереженні та відтворенні біологічного різноманіття, рівноваги в біосфері.

Обґрунтовувати заходи охорони популяцій, екосистем на основі знань про особливості їхнього функціонування.

6. Історичний розвиток органічного світу

6.1. Основи еволюційного вчення

Знати аналогічні та гомологічні органи; рудименти та атавізми; мімікрію; тварин, які мають захисне, попереджувальне забарвлення; внутрішньовидової та міжвидової боротьби за існування; ароморфозів, ідіоадаптацій, загальної дегенерації.

Характеризувати основні положення синтетичної теорії еволюції (елементарна одиниця, елементарні фактори, рушійні сили); шляхи біологічного прогресу (ароморфоз, ідіоадаптація та загальна дегенерація); сучасні уявлення про фактори еволюції (синтез екології і еволюційних поглядів).

Розрізняти форми природного добору; способи видоутворення

Визначати причини та наслідки боротьби за існування

Пояснювати еволюційне значення популяційних хвиль, ізоляції; творчу роль природного добору; утворення нових видів.

Порівнювати еволюційні гіпотези Ламарка і Дарвіна; різні форми боротьби за існування; дарвінізм та синтетичну теорію еволюції; макро- і мікроеволюцію.

Аналізувати передумови розвитку еволюційних поглядів та еволюційного вчення; різноманітність адаптацій організмів як результат еволюційного процесу; форми природного добору.

Обґрунтовувати відносність пристосованості організмів до умов життя у певному середовищі

6.2. Історичний розвиток і різноманітність органічного світу

Знати основні еволюційні події в протерозойську (вендський період), палеозойську (кембрійський, ордовіцький, силурійський, девонський, кам'яновугільний, пермський періоди), мезозойську (тріасовий, юрський, крейдяний періоди), та кайнозойську (палеогеновий, неогеновий, антропогеновий періоди) ери.

Аналізувати ускладнення тваринного і рослинного світу в процесі еволюції.

Обґрунтовувати єдність органічного світу.

Програму з біології розроблено на основі чинних програм для загальноосвітніх навчальних закладів: Біологія, 7-11 класи (К.: Перун, 2005) та Біологія, 10-11 класи (Тернопіль, Мандрівець, 2011), електронні версії яких розміщено на офіційному веб-сайті Міністерства освіти і науки України www.mon.gov.ua (наказ Міністерства освіти і науки України №77 від 03.02.2016 р.).